

■ УДК [008:069]:004

А. О. Фененко, аспірант, Харківська державна академія культури, м. Харків

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУЗЕАЛІЗОВАНОГО ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Розглянуто феномен віртуальної музеалізації як засіб актуалізації культурного надбання та його роль у системі комунікативної музеалізаційної діяльності інституціонального та позаінституціонального спрямувань в умовах інформаційного суспільства. Описано специфіку розвитку процесу музеалізації в просторі віртуальної реальності. Розглянуто аксіологічний аспект віртуальних об'єктів у системі збереження культурного надбання.

Ключові слова: віртуальна музеалізація, музейність, цифрове надбання.

А. О. Фененко, аспирант, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУЗЕАЛІЗОВАНОГО ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Рассматриваются феномен виртуальной музеализации как средство актуализации культурного наследия и его роль в системе коммуникативной музеализационной деятельности институционального и внеинституционального характера в условиях информационного общества. Описана специфика развития процесса музеализации в пространстве виртуальной реальности. Рассмотрен аксиологический аспект виртуальных объектов в системе сохранения культурного наследия.

Ключевые слова: виртуальная музеализация, музейность, цифровое наследие.

А. О. Fenenko, postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE PHENOMENOLOGY OF MUSEALISED VIRTUAL SPACE

This paper presents the phenomenon of virtual musealisation as an instrument of mainstreaming the cultural heritage and describes its role in the institutional and non-institutional communication of the musealisation activities in the information society. The article also describes the specific character of the musealisation process in the virtual reality. The author has considered the axiological aspect of virtual objects in the preservation system of cultural heritage.

Key words: virtual musealisation, museality, digital heritage.

Постановка проблеми. Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив розширення простору людської діяльності на створений комп'ютерними засобами кіберпростір або простір

віртуальної реальності, який в останні десятиліття, завдяки поширенню інтернет-технологій, поступово набуває глобальності, охоплюючи основні сфери людської діяльності. У цих умовах та в межах визначеного Декларацією Тисячоліття ООН напрому щодо забезпечення можливості всім користуватися благами нових технологій, особливо інформаційних та комунікаційних [2], уможлиблюється виявлення в кіберпросторі музейності (музеальності або музейної потреби) як специфічного ставлення людини до предметної сторони дійсності, яке проявляється в прагненні набуття, збереження та використання істинних цінностей і є засобом збереження культурної пам'яті [7, с. 10]. Це може бути одним із засобів створення визначеного Загальною декларацією ЮНЕСКО про культурне різноманіття нового діалогу культур та цивілізацій, обумовленого процесом глобалізації, що стимулюється інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій [1]. У зв'язку з тим, що діяльність у кіберпросторі передбачає організацію специфічного типу взаємодії між різнорідними об'єктами, які функціонують на різних ієрархічних рівнях: об'єктами константного рівня (об'єктивної реальності) і похідними об'єктами віртуального рівня (віртуальної реальності), та специфічні відношення між ними — породження та інтерактивності [4, с. 403–404], традиційні засоби реалізації музеальності набувають за таких умов певної специфіки. Тому дослідження цього напрямку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес музеалізації як засіб актуалізації культурного надбання в умовах глобалізованого світу розглядали О. С. Сапанжа [7; 8] та А. О. Сошніков [10], однак ці науковці не досліджували віртуальний аспект розвитку відповідного феномену.

Мета статті — визначити роль феномену віртуальної музеалізації в системі комунікативної діяльності музейних інституцій і позаінституціональній музеалізаційній діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музейність реалізується в процесі музеалізації за допомогою актуалізації, що має на меті збереження та залучення культурного й природного надбання до сучасної культури в результаті активізації соціокультурної ролі його об'єктів та їх інтерпретації [9, с. 49], зокрема специфічної інтерпретації музеалій (носіїв інформації, що мають документальну та іншу цінність [7, с. 10]), а саме: музейного виробництва (пов'язане з активною діяльністю суб'єкта у сфері створення різних організаційних форм збереження позагенетичної інформації через розкриття потенційної цінності музеалій) і музейного споживання (пов'язане зі сприйняттям цих форм суб'єктом — наступним після музейного виробництва

рівнем актуалізації виявленої цінності музеалій) [8, с. 42]. У зв'язку з поширенням та зростанням ролі інформаційно-комунікаційних технологій виникла необхідність розширення відповідного процесу музеалізації на кіберпростір, який надає додаткових засобів збереження та передачі інформації про матеріальні музеалії під час реалізації основних стадій процесу музеалізації — музейного виробництва й музейного споживання, та переосмислення визначення музеалій, зокрема в результаті набуття нового сенсу поняттям «культурне надбання» [3]. Традиційно до музеалій належать як матеріальні предмети, так і нематеріальні об'єкти культурного надбання, які мають потенційну або реалізовану музейну цінність і є предметом специфічного (музейного) ставлення до дійсності [8, с. 52]. Водночас потребують аксіологічного визначення об'єкти кіберпростору щодо притаманних їм ціннісних якостей, зокрема музеальних, та, відповідно, залучення віртуальних об'єктів до процесу музеалізації.

Специфіка музейності як ставлення людини до предметної сторони дійсності та способу, за допомогою якого суб'єкт (людина, суспільство) в процесі музеалізації освоює та наділяє музеалії специфічними властивостями, з метою збереження історичного потенціалу та творчого резерву досвіду людства [8, с. 41], сконцентровано, передусім, довкола відповідних інституцій (музеї, заклади музейного типу) як таких, що, відповідно до визначення ІКОМ, здійснюють набуття, зберігання, дослідження, популяризацію та експонування матеріального й нематеріального надбань людства та його середовища [12]. Але ця діяльність не обмежується лише власними інституціональними формами, а може мати й позаінституціональну спрямованість, що реалізується як у формі приватного колекціонування, так і у інших видах діяльності, значним із результатів яких є збереження культурної пам'яті.

У питанні збереження та передачі інформації про музеалії кіберпростір має значний арсенал засобів. Так, для музейних закладів доступні ефективні засоби для збереження інформації про музеалії (бази даних, банки мультимедійної інформації) та засоби її передачі — синтезованої в різнопланові віртуальні об'єкти, реалізованої у віртуальних експозиціях та виставках (від простого електронного аналогу реальної експозиції до складної інтерактивної системи), електронних публікацій, різноманітних електронних комунікативних практик, предметом яких є музеалії, а учасниками — музейні співробітники та різні категорії музейної аудиторії, для котрих може бути забезпечена цільова адаптація інформації (відповідно до вікового, фахового розподілу, фізичних можливостей тощо). Так само кіберпростір надає засобів для розвитку музеалізації в позаінституціональній формі — більш хаотичній та несистематизованій.

Водночас, актуальним є визначення цінності віртуальних об'єктів.

Частково це розглядалося в межах програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу», спрямованої на збереження документального надбання (документованої колективної пам'яті народів світу, яка становить значну складову світового культурного надбання). У загальних керівних принципах збереження документального надбання «Пам'ять світу» [5] під документом розуміється все те, що фіксує або реєструє будь-які відомості за допомогою цілеспрямованої інтелектуальної дії, яка має дві складові: зміст і носій — одноаво важливі елементи пам'яті. У межах програми «Пам'ять світу» до документів належать зокрема й електронні аудіовізуальні матеріали та віртуальні документи.

Одночасно питання визначено в Хартії про збереження цифрового надбання, яка була прийнята на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО (Париж, Франція, жовтень 2003) [11]. Хартія визначає новий вид надбання — цифрове, яке створюється або безпосередньо в цифровому форматі (відповідні ресурси існують лише як цифровий оригінал), або завдяки переведенню ресурсів на аналогових носіях у цифровий формат. Констатується, що значна частина відповідних ресурсів має тривалу цінність і значимість, тому є надбанням, яке потрібно вбезпечувати і зберігати для нинішнього й майбутніх поколінь. Відповідне надбання може існувати будь-якою мовою, у будь-якій частині світу та належати до будь-якої сфери людських знань і форм вираження. Воно містить текстові документи, зображення (нерухомі й рухомі), графічні матеріали, аудіоматеріали, бази даних, програмне забезпечення, веб-сторінки в різних форматах. Засобами збереження є депонування відповідних матеріалів в архівах, бібліотеках, музеях та інших публічних сховищах із забезпеченням визначення та автентичності відповідних документів. Отже, відповідні документи визначають можливість долучення до сфери музеалій і різноманітних віртуальних об'єктів, оскільки можуть мати документальну та іншу цінність і повинні бути збережені в музеях. Таким чином, передбачено музеєфікацію окремих цифрових матеріалів, де головними критеріями відбору є їхня значимість і культурна, наукова та інша цінності, причому пріоритет надається матеріалам цифрового походження. Отже, відповідні об'єкти віртуального світу можуть набувати як самостійної цінності в межах свого ієрархічного рівня, так і цінності, яка виникає в результаті взаємодії з об'єктами реального світу.

Відповідні матеріали визначаються специфікою документального надбання, атрибутами якого є його відтворюваність і можливість перенесення з одного носія на інший. Однак, відповідно до визначення музею в Статуті ІКОМ [12], спрямованість музею на збереження не лише надбання, але й середовища, а також постійне зростання ролі

кіберпростору, зокрема різноманітних віртуальних спільнот, у житті сучасної людини, доступ до якого, відповідно до Рекомендацій про розвиток і використання багатомовності та загальний доступ до кіберпростору ЮНЕСКО [6], може мати вирішальне значення для розвитку суспільства, ґрунтованого на знаннях, актуалізує можливу музеєфікацію і самого віртуального середовища.

Висновки. Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив розширення простору людської діяльності на створений комп'ютерними засобами простір віртуальної реальності. Комунікативні властивості простору віртуальної реальності та засоби, які надає кіберпростір, створюють основи для формування специфічної форми процесу музеалізації — віртуальної музеалізації, де віртуальна реальність може бути як комунікативним простором, так і специфічною сферою життєдіяльності людини, котра сама підлягає музеалізації. Потенційні можливості віртуальної форми музеалізації, зумовлені перманентним зростанням значення кіберпростору в житті соціуму, сприяють визначенню нової ролі музейних інституцій в інформаційному суспільстві.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження теми можливе в напрямі розробки методології виявлення, збереження та популяризації віртуальних об'єктів та віртуального середовища в межах процесу віртуальної музеалізації.

Список використаних джерел

1. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml. — Загл. с экрана.
2. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621. — Загл. с экрана.
3. Курьянова Т. С. Культурное наследие: смысловое поле и практика / Т. С. Курьянова // Вестник Томского госуд. унив. Культурология и искусствоведение. — 2011. — Выпуск № 2. — С. 12–18.
4. Новая философская энциклопедия. В 4 т. Т. 1. А–Д. — М. : Мысль, 2010. — 744 с.
5. Память мира [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001256/125637r.pdf>. — Загл. с экрана.
6. Рекомендация о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/multilingualism_recommendation.shtml. — Загл. с экрана.

7. Сапанжа О. С. Культурологическое измерение музея: морфология музейности / О. С. Сапанжа // Вопросы музеологии. — 2011. — № 2 (4). — С. 3–13.
8. Сапанжа О. С. Культурологическая теория музейности: автореферат дисс. ... доктора культурологии / О. С. Сапанжа. — СПб, 2011. — 59 с.
9. Словарь актуальных музейных терминов / М. Е. Каулен, А. А. Сундиева, И. В. Чувилова и др. // Музей. — 2009. — № 5. — С. 47–68.
10. Сошніков А. О. Музеалізація культури як прихований ресурс оновлення духовного виробництва в сучасних соціумах / А. О. Сошніков // Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах: монографія. — Харків : Щедра садиба плюс, 2014. — С. 210–220.
11. Хартия о сохранении цифрового наследия [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/digital_heritage_charter.shtml. — Загл. с экрана.
12. ICOM Statutes [Электронный ресурс] : approved in Vienna (Austria), August 24, 2007. — Режим доступа : http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Statuts/statutes_eng.pdf. — Назва з екрана.

References

1. Vseobschaya deklaratsiya UNESCO o kulturnom raznoobrazii [Elektronnyiy resurs]. — Rezhim dostupa: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml. — Zagl. s ekrana.
2. Deklaratsiya tysyacheletiya Organizatsii Obyedinennykh Natsiy [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621. — Zagl. s ekrana.
3. Kurianova T. S. Kulturnoye naslediyе: smyslovoye pole i praktika /T. S. Kurianova // Vestnik Tomskogo gosud. univ. Kulturologiya i iskusstvovedeniye. — 2011. — Vypusk № 2. — S. 12–18.
4. Novaya filosofskaya entsiklopediya. V 4 t. T. 1. A–D. — M. : Mysl. 2010. — 744 s.
5. Pamyat mira [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001256/125637r.pdf>. — Zagl. s ekrana.
6. Rekomendatsiya o razvitiі i ispolzovanii mnogoyazychiya i vseobshchem dostupe k kiberprostranstvu [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/multilingualism_recommendation.shtml. — Zagl. s ekrana.
7. Sapanzha O. S. Kulturologicheskoye izmereniye muzeya: morfologiya muzeynosti / O. S. Sapanzha // Voprosy muzeologii. — 2011. — № 2 (4). — S. 3–13.
8. Sapanzha O. S. Kulturologicheskaya teoriya muzeynosti: avtoreferat diss. ... doktora kulturologii / O. S. Sapanzha. — SPb, 2011. — 59 s.
9. Slovar aktualnykh muzeynykh terminov / M. E. Kaulen. A. A. Sundiyeva, I. V. Chuvilova i dr. // Muzey. — 2009. — № 5. — S. 47–68.
10. Soshnikov A. O. Muzealizatsiia kultury yak prykhovanyi resurs onovleniia dukhovnoho vyrobnytstva v suchasnykh sotsiumakh / A. O. Soshnikov

- // Suspilne poklykannia filosofii osvity u suchasnykh sotsiokulturnykh kontekstakh: monohrafiia. — Kharkiv : Shchedra sadyba plius, 2014. — S. 210–220.
11. Khartiya o sokhranenni tsifrovogo naslediya [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/digital_heritage_charter.shtml. — Zagl. s ekrana.
 12. ICOM Statutes [Electronic resource] : approved in Vienna (Austria), August 24, 2007. — Mode of access: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Statuts/statutes_eng.pdf. — Nazva z ekrana.

■ UDC [008:069]:004

Fenko A. O., postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE PHENOMENOLOGY OF MUSEALISED VIRTUAL SPACE

The aim of this paper is to describe the role of the phenomenon of virtual musealisation in the communication activities of museum institutions and non-institutional musealisation activities in the information society.

Research methodology. Six major publications on the subject (scientific journal articles, abstract of the thesis, encyclopedias and reference books) have been reviewed. Sources of international law have been drawn from the web sites of legislative institutions.

Results. It has been found that the active development of information and communication technologies has led to the expansion of space of human activity on computer-generated virtual reality space. Communicative properties of the space of virtual reality and facilities offered by cyberspace create a basis for the formation of virtual musealisation that is a specific form of musealisation process where virtual reality can also be seen as a communication space, and as a specific field of human activity, which may be itself the subject to the musealisation process. Appropriate processes contribute to the definition of the new role of museum institutions in the information society.

Novelty. This paper attempts to show the role of the phenomenon of virtual musealisation in the cultural communication in the information society. The **practical significance.** Ukrainian museums may find the information contained in this article useful for developing a new strategy of communication activity in the virtual space.

Key words: virtual musealisation, museality, digital heritage.

Надійшла до редакції: 02.11.2016